

Lunds universitet.
Kandidatuppsats i idé- och lärdoms historia
ILHK02
Handledare: David Dunér
Vårterminen 2020

Jakten på harmoni.

En studie över den romantiska
receptionen av Thomas Thorild.

(Hunting for Harmony – A study in the romantic reception of Thomas Thorild.)

Gösta Östergren

“Tanke, som flyger så lätt och fri,
Akta dig noga att fångad bli!
Vila ej, fjäril, på något blad;
Flyg emot himlen så lätt och glad!
Ack! – dig hota omsider
Tryckande tider.”

Thekla Knös, *Phsykes barn*

Abstract

This paper will discuss the literary and philosophic reception of the Swedish 18-th century philosopher Thomas Thorild in the romantic era. It will be shown how three Swedish authors discussed this polemic and controversial philosopher, and how their way to discuss, and their thoughts about Thorild would in a way set the frames of a memory culture.

The paper will show how the writer Erik Gustaf Geijer (1783–1847) as the leader of the Swedish gothic movement *Götiska förbundet*, was philological inspired by Thorild. How the literary historian Per David Amadeus Atterbom (1790–1855) would ‘give voice’ to Thorild. And how the author and critic Lorenzo Hammarsköld (1785 – 1827) would interpreting Thorilds poems and prose.

With inspiration taken both from Thomas S. Kuhn and Quentin Skinner I will show how the Swedish historians of literature in the early 20-th century would discuss Thorild in terms of being *nervous* and to have *excessive emotional behaviour* which is examples of a psychologized historical valuation. A historiographic analysis of Henrik Schück and Karl Warburgs work *Illustrerad svensk litteraturhistoria* (1897–98: 1911–13) will show how their history over Swedish 18-th century literature, at the same time as it reconnects with Geijer, Hammarsköld and especially Atterboms way of describing Thomas Thorild, it is describing the romantic era in a very paradigm-compatible way. It will be shown how literary historians just as Schück and Warburg have read Thorild and witch kind of effect their interpretations and sometimes anachronical analysis had on the remembrance of Thomas Thorild.

I will also show how important it is to learn about the social connections between the involved authors and how these connections will explain important parts of the reception of Thomas Thorild. And in the end, my desire to find out how Thorild was actualized and conceptualised in the romantic era will lead us to A man who was one of the first swedes to become mesmerized.

Nyckeltermar: Historiografi, värdering, reception, romantik, göticism och swedenborgianism.

Innehållsförteckning.

1. Inledning, syfte och frågeställning	s. 5
1.1 Litteratur, källor och avgränsning	s. 6.
1.2 Tidigare forskning och terminologi	s. 8.
1.3. Teoretiskt perspektiv och metod	s. 10.
2. Den nyromantiska rehabilitationen av Thomas Thorild	s. 12.
2.1 Om Thorilds inflytande efter sin död	s. 14
2.2 Om Geijer och det götiska förbundet	s. 18
2.3 Om Geijers associativa Thorildläsning	s. 22
2.4 Om Hammarskölds kritik av Geijer som redaktör	s. 25
2.5 Om friherreliga ätten Silfverhjelm, Thorilds resa till England Och de brittiska Swedenborgarna	s. 27
2.6 Om friherre Jöran Ulrik Silfverhjelm, P.H. Ling och överdriven göticism	s. 29
3. Sammanfattning	s. 32
4. Källförteckning	s. 34
4.1 litteraturförteckning	s. 35
5. Kronologi	s. 39

1. Inledning, syfte och frågeställning.

Under den sengustavianska epoken uppstod det i Stockholm och Uppsala ett särdeles liberalt och kulturellt klimat. Dagspressen expanderade i omfattning och författare och akademiker förde där intensiva debatter. En som deltog i dessa debatter var Thomas Thorild (1759–1808), med sin säreget utpräglade estetiska filosofi kom han att stå i polemik med sin samtids smakdomstol tidskriften *Stockholmsposten*. Vid sin död 1808 hade Thorild arbetat vid universitetet i den svenska enklaven Greifswald i över 10 år och befunnit sig långt borta från det svenska hovet. Efter Gustaf III:s död 1792 och under romantiken kom Thorild att i allra högsta grad bli läst och beundrad, förvisso fortfarande kontroversiell men dock betraktad som ”ett snille”. Detta är uppsatsens utgångsläge, syftet med uppsatsen som här föreligger är således att studera den romantiska återlanseringen av Thomas Thorild.

Ty allteftersom arbetet med uppsatsen har förflutit har också insikten om att en avgränsning kring Erik Gustaf Geijer och det Götiska förbundet som här kommit att få symbolisera den romantiska rörelsen, inte räckt till för romantikens reception av Thomas Thorild. En sådan avgränsning, skulle inte ha givit någon vidare förståelse för romantikens förhållningssätt till filosofen. Studiet av Hammarsköld såväl Atterbom är nödvändigt för att nå insikt i romantikens reception av Thorild.

För att studera romantikens Thorildläsning har jag formulerat en forskningsfråga som jag i slutet av detta arbete önskar kunna besvara. Frågan är som följer: Hur såg de sociala förutsättningarna ut som fick Thomas Thorild att bli läst och diskuterad bland romantikerna? Vad lade Erik Gustaf Geijer (1783–1847), Per David Amadeus Atterbom (1790–1855) och Lorenzo Hammarsköld (1785–1827) vikt vid i sina läsningar av Thorild? Och hur såg omständigheterna ut kring utgivningen av *Thomas Thorilds Samlade Skrifter* (1819)?

1.1. Litteratur, källor och avgränsning

”Den helhetsuppfattning av sjuttonhundratalets andliga liv, som hos oss liksom annorstädes trots alla gensagor är den allmänt gällande, är ett arv från nyromantiken.” Så inleder Martin Lamm sin mycket omfattande studie *Upplysningstidens Romantik* (1918–1920).¹

Ty det är utifrån Thorilds tidiga, polemiska tidningsdebatterna och *Den nye granskaren* som han kommit att bli ihågkommen. I de tidiga 1900-talets historiska skildringarna av Thorild framställer man gärna honom som en naiv och patetiskt impulsiv person mer än att verkligen analysera dennes filosofi. Jag önskar kringgå de mer misogynna tolkningarna och studera hur receptionen praktiskt kunde te sig. I de litteraturhistoriska översiktsverk som denna studie utgår från finns det alltså ett otal psykologiserande beskrivningar av Thorild som person, vilket i allra högsta grad väckt min nyfikenhet. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att syftet inte har varit att studera 1900-talets reception av nyromantiken, utan nyromantikens reception av Thorild. Men oaktat detta har jag många gånger utgått från de litteraturhistoriska biografierna och översiktsverken som skrevs i början av 1900-talet. Under rubriken ”1.3. Teoretiskt perspektiv och metod.” diskuterar jag på vilket förhållningssätt jag kommer att ha till den refererade sekundärlitteraturen.

Henrik Schück och Karl Warburgs stora litteraturhistoriska översiktsverk *Illustrerad svensk litteraturhistoria* (1897–98: 1911–13) gavs ut i sex volymer. Av *I: Intill frihetstidens början*, *II: Frihetstiden och Gustavianska tidehvarvet*, *III: Nyhumanism och nyromantikens tid*, *IV: I: Realism och efterhumanism (Präsa och prosadikt)* och *IV: II: Realism och efterhumanism (lyrik, versepik, drama) naturalism*, är det del två och tre jag refererar ymnigast ur. Med sitt rika persongalleri har Schück och Warburgs litteraturhistoria varit en givande läsning och det är i ovan nämnda volymer som det går att återfinna både namn och infallsvinklar som jag funnit relevanta för min studie.

Om Schück och Warburg ägnar sig åt personalia, detaljer och kuriosa så är del två av Lars Lönnroth och Sven Delblancs verk *Den svenska litteraturen* med sina avhandlingar om *Upplysning och romantik 1718 – 1830* (1988:1993) något mer stringent inriktad på textanalys. Med sina analyser av författare och verk har Lönnroth och Delblanc givit mig som forskare en något bredare litterär förståelse.

Den närstudie av de romantiska författarna en receptionsstudie förutsätter också ett annat slags litteratur. Bland de monografier som det refereras till i studiet av Geijer och

¹ Martin Lamm, *Upplysningstidens romantik. Den mystiskt sentimentala strömningen i svensk litteratur* (Stockholm 1918–20).

kontextualiserandet kring det Götiska förbundet (1810–1844) finns titlar såsom John Landquists *Erik Gustaf Geijer – Hans levnad och verk* (1924)². Lydia Wahlströms *Erik Gustaf Geijer – En lefnadsteckning* (1907) och hennes biografiska studier i *Svenskar från förra seklet* (1915–16) har kommit till nytta i förståelsen av Geijer som akademiker och kulturpersonlighet.

Två avhandlingar som har varit viktiga i arbetet är Anders Karitz om Atterboms ”svenska siare och skalder”³ Torsten Ljunggrens avhandling om Lorenzo Hammarsköld som kritiker⁴ har varit nödvändig i förståelsen av sammanhanget kring tidskriften *Phosphoros*. I studiet av Thorild och gustavianska eran, men också i studiet av den nyromantiska kulturen har jag vänt mig till Fredrik Böök,⁵ Stellan Arvidson⁶ och Albert Nilsson⁷.

Viktigt är att tillföra att samtliga av de romantiker jag utgår från också var litteraturhistoriskt intresserade som skrev och diskuterade Thorild, hans prosaiska, lyriska och filosofiska texter. Detta gör att källmaterialet är digert och innehållsrikt, men det finns också en tidsenlig osäkerhet kring källornas äkthet. Det var under 1700–1800-talen inte ovanligt att förstautgåvor, andrautgåvor och samlingsverk skiljde sig åt i olika aspekter. Korrigeringar av stavfel är knappast något att höja på ögonbrynen över, men när texter omarbetas, redigeras eller utesluts av smak och moraliska anledningar kräver detta en kritisk diskussion. Att påpeka detta är inget nytt, vi kommer senare kunna se hur Hammarsköld kritiskt granskar Geijers redaktörskap.

² John Landquist, *Erik Gustaf Geijer. Hans levnad och verk* (Stockholm 1924)

³ Anders Karitz, *Tankelinjer hos Thorild, ungdomsårens filosof* (Lund & Leipzig 1913).

⁴ Torsten Ljunggren, *Lorenzo Hammarsköld som kritiker* (Lund 1952).

⁵ Fredrik Böök, *Den romantiska tidsåldern i svensk litteratur* (Stockholm 1919).

⁶ Stellan Arvidson, *Thorild. Studier i hans ungdomsutveckling* (Lund 1931).

⁷ Albert Nilsson, *Thomas Thorild. En studie över hans livsåskådning* (Stockholm 1915).

1.2. Tidigare forskning och terminologi

Eftersom den sekundärlitteratur jag använder i mångt och mycket utgörs av litteraturhistoriska studier, kan man läsa punkt ”1.1. Litteratur, källor och avgränsning” lika mycket som en redovisning för tidigare forskning som en presentation av källor och litteratur. Även om vi idag anser oss ha överkommit nyromantikens schematiserade bild och kommit närmre en till synes mer nyanserad förståelse av Bellman, Lenngren och Sergel, så finns den där mellan oss, romantiken. Epoken står oundviklig där och gör att om man ämnar studera Thomas Thorild är det lika bra att förhålla sig källkritiskt till källor och litteratur. Ty det är som Albert Nilsson skriver ”Man har allt för ofta i fråga om Thorild utgått från den förutfattade meningen som ett axiom, att han är osammanhängande och oredig.”⁸

Länge betraktade man Thorild som en kaotisk polemiker, en känslofilosof vars studier och skrifter stred mot logiken. Karaktäristiken över Thorild beskrev en impulsiv, naivt självförhärligande stolle med revolutionära idéer.⁹ De redan nämnda Nilsson och Arvidson skrev båda om Thorilds filosofi och livsåskådning, men de hade också 100 års distans mellan sig och sitt studieobjekt, men det är inte ointressant att Nilsson och Arvidsons arbeten om Thorild är samtida med Schück och Warburgs arbeten, då dessa verk framställer Thorild på olikartade vis.

Det tidsspann uppsatsen sträcker sig över är tillsynes välstuderat och dess stora namn som Bellman, Atterbom och Tegnér har länge varit kanoniserade i svensk litteraturhistoria. Studien som föreligger rör sig dock kring epoköverskridande personer som varit aktiva mitt i ett paradigmskifte och uppsatsen kommer att visa på karaktärer som nämns i passager, men på grund av olika omständigheter utgör hål i den historiska väven.

Inom den litteraturhistoriska forskningen har Horace Engdahl de senaste 30–40 åren tagit en allt viktigare roll, särskilt i forskningen kring romantiken. Det var i sin avhandling *Den romantiska texten* som Engdahl givit ett av den senaste tidens viktigare bidrag till förståelsen av det sena 1700-talet och tidiga 1800-talets svenska författare. Engdahl strävar i analyser av Oxenstierna, Kellgren, Thorild, Tegnér och Almquist m.fl. att ”gripa texterna med en så tunn inramning som möjligt, några ögonblicket *innan* den kringliggande textliga och historiska miljön tala genom dem.”¹⁰

Jag strävar snarare ur debattinläggen, brevkorrespondenser och biografier att

⁸ Ibid., s.4.

⁹ Exempel på karaktäristik av detta slag är den ”slutkaraktäristik” som återfinns i ”Sveriges litteratur under frihetstiden och gustavianska tidevarvet”, *Del II* av Henrik Schück och Karl Warburg *Illustrerad svensk litteraturhistoria* (Stockholm 1911–12), s. 472–474.

¹⁰ Horace Engdahl, ”Förord” i *Den romantiska texten – En essä i nio avsnitt* (Stockholm 1986).

spåra Thorilddiskursen, utan för den delen lita blint på sekundärlitteraturen. Engdahl pekar på ett problem som uppstår i historiska studier. Nämligen det om vad författaren säger och vad vi i efterhand tror hen menade. Mer om detta problem nedan.

I uppsatsen kommer vissa litteraturhistoriska termer att användas, dessa tarvar en kort förklaring. Den ”gustavianska tiden” så benämns ofta den tid då franska kulturen hade som mest inflytande i Sverige. Gustaf III föddes 1746 och med honom blomstrade en kultur präglad av franska ideal. Den franska kulturens inflytande över Sverige minskade snabbt efter kungens död 1792, men tiden mellan skotten på maskeradbalen och statsomvandlingen 1809 benämns ofta som den sengustavianska epoken.

När jag beskriver en text som ”romantisk”, menar jag att den estetiskt präglas av en känslö- och fantasikultur som är tid- och platsbunden till åren kring sekelskiftet 1800 och kontexten som återfinns i Norden och Tyskland. Den filosofi som jag kallar för romantik präglades av ”helhetsuppfattningen eller upplevelsen av universum som till sitt innersta väsen andlig organism” en filosofi som hade sitt ursprung i 1700-talets Tyskland, där den uppstod som en reaktion på upplysningen. Således betyder också benämningen ”nyromantiker” att personen i fråga tillhörde den andra vågen av romantiker, den rörelse som präglade det tidiga 1800-talet och som kom att anamma en verklighetsuppfattning grundad på ”förromantiken”.¹¹

Begreppet ”göticism” förekommer frekvent och bör förstås som en kulturell strömning med en anor tillbaka till 1600-talet och Olof Rudbecks *Atlantica*. Men i detta sammanhang är göticismen tätt knuten till det romantiska på så vis att den som kulturell fascination återupptogs under det sena 1700-talet och kom att kanaliseras av de författare och konstnärer.¹² Detta intresse för det fornnordiska skriftspråket och den nordiska mytologin i kombination med en nyklassisk vurm för den grekiska filosofin skapade ett kulturellt klimat som jag kommer att försöka skildra i denna uppsats.

¹¹Ibid., s. 35.

¹²Lars Lönnroth, ”Brages harpa – Geijer och den götiska renässansen” ur Lars Lönnroth & Sven Delblanc (red.), *Den svenska litteraturen. Upplysning och romantik 1718 – 1830*. (Stockholm 1988:1993), s. 261–265.; Kurt Aspelin, *Det europeiska missnöjet. Samhällsanalys och historiespekulation, del I*. (Stockholm 1979), s. 35.

1.3. Teoretiskt perspektiv och metod

Tidsspännat som i uppsatsen studeras sträcker sig mellan 1780-tal och intill mitten av 1800-talet. Perioden präglas av politiska såväl som kulturella revolutioner, den franska revolutionen 1789, den svenska statsomvälvningen 1809 och Napoleonkrigen 1803–1815 för att nämna några av epokens politiska revolutioner. Dessa kulturella och politiska revolutioner eller paradigmskiften om man så vill förde med sig förändringar som i denna uppsats inte är oviktiga. Förändringarna till trots kommer vi att se trådar som fortlöper från mitten av 1700-talet in i 1800-talet. Det är inte svårt att föreställa sig statsomvälvningen 1809 som ett epokskifte, trots att Gustaf III redan blivit skjuten 1792, så är det först här en ny kultur tar form. Enligt gängse litteraturhistoria rör vi oss inom romantikens ramar (1809–1850).

Det är här vetenskapshistorikern Thomas S. Kuhn viktiga teoretiska verk *De vetenskapliga revolutionernas struktur*¹³ kan komma till hjälp. Tanken är att jag med hjälp av Kuhns viktiga teoretiska poänger som han framför i sin ”paradigmteori” kommer kunna visa på hur epokskiften verkligen kan vara flytande och ospecifika. Även om Kuhn uttryckligen fokuserar vid ”de vetenskapliga revolutionernas struktur” så har jag med hjälp av Birgitta Odéns text *Det moderna historiskt-kritiska genombrottet i svensk historisk forskning*¹⁴ kunnat applicera paradigm-begreppet också på den kulturella sfären som min studie fokuserats vid. Viktigt i förståelsen av Kuhns paradigmbegrepp är hur paradigmet skapas, växer fram och ombildas nästan på ett organiskt vis. Ett paradigms framväxt är en förändringsprocess. Odén skriver ”genombrottet för en ny tankeskola måste analyseras i två etapper: dels i formuleringen av nya tankemönster – vilket skulle kunna kallas för innovationsfasen – dels i spridningen och accepterandet av nya tankemönster – vilket skulle kunna kallas diffusionsfasen.”¹⁵ Vi kommer kunna se hur denna modell går att applicera mer än väl på romantikernas speciella göticism men också i deras reception av Thomas Thorild.

I närläsningen av romantikernas texter och annat material har Quentin Skinners textanalytiska råd i *Visions of Politics – v. I, Regarding Method*¹⁶ varit viktiga. Skinner har med sina varningar om den ”anakronistiska tolkningen” varit en ständig följeslagare också i läsningen av den sekundärlitteratur som jag använt mig av. Det allvarligaste fel som kan uppstå vid en anakronistisk tolkning av en text är om läsaren i associationens iver plötsligt

¹³ Thomas S. Kuhn, *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, andra utökade utgåvan, tredje tryckningen. (Stockholm 2009).

¹⁴ Birgitta Odén, ”Det moderna historiskt-kritiska genombrottet i svensk historisk forskning” i Klas Åmark (red.) *Teori- och metodproblem i modern svensk historieforskning* (Stockholm 1981).

¹⁵ *Ibid.*, s. 43.

¹⁶ Quentin Skinner, *Visions of Politics, volume I. – Regarding Method* (Cambridge 2002:2005), s. 57–89.

tillskriver textens författare idéer som författaren i fråga omöjligen kunnat stå bakom.¹⁷ Det är min förhoppning att jag med hjälp av Skinner kunnat visa på, flertalet historiografiska tvivelaktigheter. Samtidigt bör påpekas att jag har många gånger varit beroende av just denna tvivelaktiga historieskrivning, det tidiga litteraturhistoriska översiktsverk jag använder mig av är just så associativt skrivet. Men mitt mål har varit att undvika att själv göra mig skyldig till anakrona tolkningar av historiska texter, det är upp till läsaren och då främst examinatorns uppgift att avgöra ifall jag lyckats.

Förståelsen av en text förutsätter inte endast en rent textuell tolkning. För att begripliggöra en historisk text krävs det att du som läsare försöker få en insikt i vad författaren ”gör” när hen skriver. Skinner exemplifierar problematiken med den historiska förståelsen av Descartes *Meditationer*. Den traditionella förståelsen av Descartes har beskrivit honom som en epistemolog, eftersom *Meditationer* kretsar kring det tveklösa vetandet, som i sig är en av grundfrågorna i epistemologi så handlar förståelsen av Descartes mer om tolkningen av hans filosofi än frågan om vad denna filosofi föregicks av.¹⁸ Man har velat placera Descartes ”texter” i idéhistorien, snarare än författaren ”aktören”. Att man undviker att studera Descartes egentliga förutsättningar leder automatiskt till att man helt kringgår Descartes egentliga ”avsikt” med sin filosofi. Denna destruktiva textfixering kan vi i följande uppsats se när litteraturhistorikern Henrik Schück hävdar att man minsann kan erinra ”en götisk ton” i vissa av Thorilds dikter. Det han utan att förklara i vilken grad Thorilds påstådda göticism skiljer sig från romantikernas göticism.¹⁹ Att en viss ”ton” påminner om en annan är typexempel på vad Skinner menar är problematiskt med interpretation, dvs tolkning av en författares intention.²⁰

¹⁷ Ibid., s. 60–61.

¹⁸ Skinner, *Vision of Politics*, s. 83.

¹⁹ Henrik Schück, *Sveriges litteratur intill 1900, första delen*. (Stockholm 1935), s. 351

²⁰ Skinner, *Vision of Politics*, s. 93–96.

2. Den nyromantiska rehabilitationen av Thomas Thorild

2.1 Om Thorilds inflytande efter sin död

2.2 Om Geijer och det götiska förbundet

2.3 Om Geijers associativa Thorildläsning

2.4 Om Hammarskölds kritik av Geijer som redaktör

2.5 Om friherreliga ätten Silfverhjelm, Thorilds resa till England och de brittiska Swedenborgiarna

2.6 Om friherre Jöran Ulrik Silfverhjelm's koppling till det Götiska förbundet och P. H. Lings överdrivna göticism

Låt oss säga att du befinner dig i en av Uppsala universitets föreläsningssalar, tidigt 1800-tal, du lyssnar till filosofen Benjamin Höijer (1767 – 1812) och efter en stund sneglar du över axeln och iakttar de övriga åhörarna. De är inte många, men samtliga åhörare verkar lyssna koncentrerat, man kan se hur entusiasmen skiner i ögonen på dem. I de glest befolkade bänkraderna sitter Geijer, Atterbom och Hammarsköld.²¹ Att dessa tre hade bevistat Höijers föreläsningar kom prägla det romantikens kulturliv och i hög grad den thorildreception jag här behandlar.

I historieböckerna beskriver man statsmannen Gustav Adolf Reuterholms utnämning av Thorild till professor vid universitetet i Greifswald 1794 lika mycket som en belöning, som ett sätt att hålla Thorild på ett behörigt avstånd från maktens centrum.²² Thorild hade sommaren 1794 i *Rätt eller alla samhällens eviga lag* gjort en helomvändning i frågan om den franska revolutionen. Från att inledningsvis ha sett våldet som ett oundvikligt medel för frihetens sak konstaterar han att följderna av revolutionen 1789 kommit att bli en ”outplånlig skamfläck i mänsklighetens historia”.²³ Thorilds fördömande av Robespierre kom som en lättnad för Reuterholm och den förmyndarregering som styrde Sverige efter mordet på Gustaf III. Efter att ha befunnit sig i den svenskpommerska enklaven Greifswald där han arbetat som professor och bibliotekarie i över tio år, dör Thomas Thorild hösten 1808.

Henrik Schück beskriver Thorilds tid som utvisad i Greifswald stiligt men allt för grovkornigt ”Därmed var Thorild, litterärt sett, en död man. Han avled först 1808, men i den svenska litteraturen ingrep han ej vidare.”²⁴ Det stämmer till viss del att Thorild vid sin

²¹ Lydia Wahlström, ”Benjamin Höijer i nyare belysning” i *Svenskar från förra seklet – Biografiska studier, del I*. (Stockholm 1915).

²² *Ibid.*, s. 466 – 472.; Mats Wickman, *En kunglig tragedi – en biografi om Gustav IV Adolf*. (Köpenhamn 2009:2016), s. 43 – 60.

²³ Schück & Warburg, *Del II*, s. 467.

²⁴ Schück, s. 351.

död inte hade varit en aktiv del av den svenska litterära debatten på ett tiotal år. I sinom tid uppstod lite av en mytbildning kring den ”provokativt geniale” förromantiske filosofen, som stod upp mot franskklassicismens förnuftsivrare.

Året därpå, 1809 konstaterar de övervintrade gustavianerna sin epoks definitiva slut när den nya stadsförordningen införs. Men som Schück och Warburg skriver i sin ”slutkaraktäristik”²⁵ över Thorild så var och i synnerhet blev han ”i mångt och mycket en föregångare till de tankar, som togo sig uttryck hos 1809 års män, både i politiskt och litterärt afseende. Bland de ynglingar, som svärmade för Thorild år 1792, voro flera, som senare deltog i skapandet af vår nya stadsförvaltning.” För romantikerna blev Thorild en våghalsig föregångare och när Atterbom och ”de unga fosforisterna år 1809 letade efter anherrar, så funno de med skäl en sådan i den oförskräckte, snillrike himlastormaren från 1780-talet”.²⁶ Erik Gustaf Geijer tillhörde inte fosforisterna, men var nära bekant med dess grundare. Geijer kom att istället att grunda ett annat, konkurrerande sällskap mer om det Götiska Förbundet nedan.

²⁵ Schück & Warburg, *Del II*, s. 472–474.

²⁶ *Ibid.*, s. 474.

2.1 Om Thorilds inflytande efter sin död

Att Thorild skulle ha ansetts vara passé under sina sista levnadsår, som Schück här ovan indirekt påstår, stämmer inte riktigt. Thorild som förespråkare av orimmade versen bör enligt Torsten Ljunggren ses som en inspirationskälla till den nyklassiska diktningen som Lorenzo Hammarsköld kring 1800 ägnade sig åt.²⁷

I ett brev till studiekamraten Clas Livijn från 1805 berättar Hammarsköld att ”Jag har nyligen läst en Recension öfver Spastara och några verser af Thorild som äro gudomliga”.²⁸ Även om detta förvisso inte visar på hur pass väletablerad Thorild var i Sverige under sin sista tid, så visar det trots allt på att han aldrig var totalt bortglömd av parnassen.

Litteraturhistoriker såsom Schück och Warburg har haft tendensen att infoga Thorild i en rad av ”götar”. De skriver om en ”götisk ton” som ”erinrar” om Tegnér och Geijer.

bland de 1700-talsdikter, som varsla om den följande goticismen, finnas ock några av Thorild, som egendomligt nog ännu läste och i viss mån beundrade Rudbecks *Atlantica*. Vi möta denna ”götiska” ton i hans dikt *F o r s m a r k*, där vissa partier erinra om Tegnér's Svea, och framför allt i *G ö t a m a n n a s å n g e r* med deras kärva, om ordspråken och de gamla lagarna påminnande framställning. Några strofer klinga redan såsom Geijers Odalbonden: /.../²⁹

Det är onekligen så att Thorild använder sig av en götisk tematik, det hade under 1700-talets litteratur vid sidan av den nyklassiska traditionens metaforik även använts en mängd götisk metaforik hämtad ur den nordiska mytologin. Det är bara att läsa Bellmans ”Glimmande nymf”³⁰ vari den grekiskantika guden Morfeus, nordiska mytologins kärleksgudinna Fröja samt åskguden Jofur besjungs. Blandningen av grekisk och götisk metaforik är inte unik varken för Thorild eller Bellman. Men det är i den thorildska prosan, skriver Schück vari den starka ”strävan mot realism” återfinns och det är den som är unik. Hos Thorild kommer den ”vad stilen beträffar, nästan starkare och mera medvetet fram hos honom än hos Bellman.”³¹

Om vi tittar lite närmre på *Götamannasångerna*³² och deras olika titlar så skvallrar de om en viss tematik. *Götamannasånger eller Dalvisor* som är skrivna under Thorilds år i Griefswald så har sångerna titlar såsom *Folket, Stånden, Kungen, Hvars mans*

²⁷ Ljunggren, s. 76.

²⁸ Ibid.

²⁹ Schück, s. 351.

³⁰ Carl Michael Bellman, ”Epistel Nr 72” i *Fredmans epistlar*.

³¹ Schück, s. 351.

³² P. Hanselli, *Thomas Thorilds samlade skrifter – första delen* (Uppsala 1874), s. 53–92.

rätt, *Gamla äran*. Detta i sig motbevisar Schücks idé om att Thorild under sin tid i Griefswald skulle ha varit en ”död man” sett till hans litterära och politiska engagemang. I första versen i sången *Götarätten* skriver Thorild såhär:

Götarätten denna var:
Dömas af sin like.
Den har England ännu kvar,
Men från Göta rike.
Jury var vår bondenämnd,
Innan den av skrän blef skrämnd,
Mesighet mot herrar,
Som allt ondt förvärrar.³³

Det är en klart politisk göticism som här framträder, kombinationen av bonde-idealiseringsen och en kritik inför ett rådande statsskick. Sången *Verlden* skriver Thorild med en viss reservation inför folkens revolution.

Hvad skall man tänka om verldens styrsel,
När det tycks gå så för rasande till?
Folket ju tumla i krigenas yrsel,
Vilja blott det, som den galnaste vill,
Gudeligt himlande,
Helvetes hvimlande,
All ting om hvarann. Så alltid man fann.³⁴

Utgår vi ifrån att *Götamannasånger och Dalvisor* skrevs under Greifswaldvistelsens och Thorilds sista levnadsår,³⁵ är dessa citerade dikter intressanta dokument av Thorilds aldrig sinande politiska engagemang. Dikterna i *Götamannasånger* är reflekterande och knyter an till Thorilds erfarenheter från England 1788 då det i dessa används en terminologi som är tydligt hämtade ur den engelska politiken. Thorild själv menade att det var lyriken han var som mest stolt över. Han lär ha sagt att det gäller med sin stil ”göra en sak livlig och levande, det är : att visa det sköna i all skönhet, det stygga i all sin styggelse. Man målar icke det fula vackert, man målar icke fan i morgonrodnadens guld, likaså litet som en so i rosenrött.”³⁶

Som jag ovan visat hade Schück i *Sveriges litteratur intill 1900* (1935) en klart utstakad historiografisk uppfattning om Thorild och göticismen. Om vi jämför den bild som

³³ Ibid., s. 76.

³⁴ Ibid., s. 86.

³⁵ Schück & Warburg, *Del II*, s. 470

³⁶ Citat ur: Schück, s. 350–353.

Schück ger 1935 med den som han tillsammans med Warburg beskriver i *Illustrerad svensk litteraturhistoria* som Schück skrev tillsammans med Warburg. Citatet nedan är hämtat ur andra reviderade upplagan från 1911-12 beskriver Thorilds Greifswaldvistelse:

För den svenska litteraturen är han förlorad. Men mot slutet af hans lif – enligt uppgift 1805 eller rent af 1806 – tillkommo de först efter hans död (1819) bekantgjorda *Göthamannasånger eller Dahlvisor*, hvilka äro beaktansvärda mindre på grund af poetisk halt – de äro tvärtom delvis rätt prosaiskt undervisande –, utan därför att de utgöra ansatser till en nationell svensk dikt och i sin manliga, tvärhuggna kärfhets äro befryndade med göternas, särskildt Geijers, skaldskap. Äfven här kan man konstatera inslag från Rudbeck liksom f. ö. i hans statsrättsliga skrifter.³⁷

Vad som är Warburg och vad som är Schück vet vi inte helt säkert men vi får en ganska god bild av hur Henrik Schück betraktade Thorild och författarens inverkan på nyromantiken. Det Schück gör tillsammans med Warburg är att placera in Thorild i en epokfixerad litteraturhistoria. För litteraturhistorikerna var Thorild en föregångare till den ”nationellt svenska, manligt götiska diktningen”.

Albert Nilsson inleder sin studie över Thorilds livsåskådning med att framhålla att många av romantikerna såg sig som arvtagare till Thorild. Men att det också i litteraturhistoriska sammanhang funnits flertalet historiker som ”kommit att betrakta Thorild med hans motståndares, Kellgren och Leopolds, ögon. Deras syn på Thorild är besläktad med den, som Tegnér ger uttryck i orden: det låg en värld i kaos i hans hjärna.”³⁸ Nilsson understryker att bland de romantiker som kom att läsa honom och känna med honom inte stod Thorild fullt så nära som de gärna uppgav. ”Thorild och romantikerna förde sin strid mot den rådande franskklassicismen utifrån totalt skilda livsåskådningar.”³⁹

Stellan Arvidson identifierar även han det litteraturhistoriska problem som Thorild utgör; ”För den svenska litteraturforskningen har Thorild varit det stora cruxet. Hans oroliga låga fladdrar så egendomligt ensam och isolerad bland vårt sjuttonhundratals välputsade och klart lysande kronljus.” Vid sidan av Bellman är Thorild en av få som strider mot det rådande litterära klimatet. ”Han tillhör i eminent grad vår litteraturhistoria, alldeles oavsett om man vill tillmäta hans egen diktning något djupare värde eller ej.”⁴⁰ Det finns hos många av romantikerna en tudelad inställning till Thorilds författarskap. ”Hammar-sköld ger åt

³⁷ Schück & Warburg, *Del II*, s. 470.

³⁸ Arvidson, s. 39–40.

³⁹ Nilsson, s. 1–4.

⁴⁰ Arvidson, s. 39–40.

Thorild i sin svenska filosofiens historia en mycket framskjuten plats, men är i hög grad kritisk mot hans filosofiska åskådningar.”⁴¹ Hammarskölds kritikergärning behandlas under avsnitt 2.4 *Hammarskölds kritik av Geijer som redaktör*. Men hans avoga inställning till Thorilds filosofi menar Arvidson kan härledas till hans med Atterbom gemensamma Aurora-förbund som ställde sig demonstrativt reformistiskt mot äldre tiders diktning. Nilsson menar att Hammarsköld och Atterbom ställde sig kritiska inför Thorild som en mindre genomtänkt panteism.⁴²

⁴¹ Nilsson, s. 2.

⁴² Ibid.

2.2 Om Geijer och det Götiska förbundet

Erik Gustaf Geijer kom att bli en centralgestalt i den götiska rörelsen. Men Geijer som redan i sina tidiga historiska studier förespråkade en empiristisk bevisföring, kom inte fullt ut bejaka göticismens mer svärmiska mytbaserade diktning och än mindre bejaka den mytbaserade historieskrivningen. Det är något som historiker väljer att poängtera i olika grad. Nedan kan man se hur Schück och Warburg kopplar denna empiriska läggning till den Englandsresa som Geijer gjorde 1809, i rollen som guvernör åt köpmannasonen J. F. Schinkel.

Utän tvifvel var denna omständighet af stor betydelse för Geijers utveckling. Beröringen med det praktiska engelska folket och iakttagandet af dess sunda, förståndsmässigt ordnade lif utöfvade en välgörande inverkan på hans skaplynne och bidrog att åt detta gifva den barlast af utprägladt v e r k l i g h e t s i n n e, som skiljer Geijer från de öfriga svenska nyromantikerna. Man finner det af hans anteckningar och bref från resan, där han prisar den engelska nationens solida egenskaper.⁴³

Att det skulle vara denna englandsvistelse som gav Geijer sin så karaktäristiska realism är ingenting man kan bevisa. Men att den franska kulturens inflytande förbytts till en engelsk dominans är inget radikalt påstående, bytet av kulturell inspirationskälla har troligen med den mellan Frankrike och Sverige så frostiga relationen under Napoleonkriget att göra. Napoleons krigshärjningar hindrade Geijer och Schinkel från att besöka alla de stora europeiska sevärdheterna som planerat, vilket gör att Geijer redan i augusti 1810 kommer hem till Stockholm.⁴⁴ Geijer beskriver själv tiden efter hemkomsten på följande vis i *Minnen* (1834).

Jag återkom till fäderneslandet efter ett års frånvaro, nedstämd, missnöjd med mig själf. – Denna länge hemligen närda sinnesstämning hade nått en höjd, som i verkeligt nödvärna återgaf min själ sin spänstighet. I Sept. 1810 i Stockholm kom jag att kasta ögonen på Svenska Academiens prisfråga för året: om inbillningskraftens verkan på uppfostran. Jag skref svaret i en väns rum, innom fjorton dagar, /.../ Kort efter stiftades det Götiska Förbundet af några mina vänner, Jag föreslog utgifvandet af en Tidskrift och skref Första Häftet af Iduna, i hvilket mina första poemer, Vikingen, Odal mannen, den siste Kämpen, den siste Skalden infördes och vunno bifall.⁴⁵

Geijer grundar 1810 tillsammans med sin vän ämbetsmannen Jakob Adlerbeth (1785–1844) det Götiska förbundet. Ett förbund som kom att få stort inflytande. Vid sidan av Atterboms

⁴³ Henrik Schück & Karl Warburg, "Nyhumanismen och nyromantikens tid" i *Illustrerad svensk litteraturhistoria, del III* (Stockholm: 1911–1912), s. 93–94.

⁴⁴ John Landquist, s. 64–65.

⁴⁵ Erik Gustaf Geijer, *Minnen. Utdrag ur bref och dagböcker, första delen*. Andra upplagan. (Uppsala 1834), s. 86.

tidskrift *Phosphoros* var det Götiska förbundets tidskrift *Iduna* (1811–1824) den ledande litterära tidskriften under det tidiga artonhundratalet. På det Götiska förbundets program stod bland annat fornforskning, fosterländska diktepos och litteraturkritik. Men när det kommer till förbundets politiska ställningstaganden går de litteraturhistoriska skildringarna isär. Om det Götiska förbundet som politiskt organ går det i Schück och Warburg att läsa:

förbundet var emellertid icke blott litterärt, vetenskapligt och konstnärligt intresserad utan afsåg framför allt en samhällelig insats. Götarna voro ”patrioter” i en annan mening än den gustavianska tidens. /.../ Politiskt hyllade de nog i allmänhet konservativa, icke säga reaktionära tankesätt.⁴⁶

Enligt Landquist ska man dock inte se förbundet som ett politiskt projekt, dess medlemmar hade med få undantag något reellt politiskt inflytande. Engagemanget kom snarare ur patriotism och kamratskap från studietiden.⁴⁷ Men detta innebar inte att man inom förbundet var politiskt ointresserade. Jakob Adlerbeth hade som son till statsrådet Gudmund Jöran Adlerbeth förbindelser med utrikespolitiskt insatta och allmänt kan man säga att förbundet hade en positiv inställning till den franske marskalken Bernadotte och dennes utrikespolitiska projekt, så som den 1814 slutna pakten med Norge.⁴⁸

Litterärt ägnar sig Göterna åt vad Kurt Aspelin kallar för ”den utopiska mysticismen”: mytspekulationen, historiekonstruktionen med utgångspunkt från en gudomlig frälsningsplan och guldåldersdrömmen”. Det fanns en tradition av mytbaserad historiekonstruktion och utopiska drömmar allt sedan 1600-talet och Olof Rudbeck, det är också Rudbeck, vid sidan av Swedenborg, som Aspelin betonar.⁴⁹ Lydia Wahlström beskriver det 70 år före Aspelin, fast i andra ordalag i sin levnadsteckning över Geijer att:

Det var, som vi se, ett ideal, som egentligen går tillbaka till storhetstidens vördnad för våra fornåldershäfder. Götiska förbundet har också faktiskt återknutit den genom upplysningen afbrutna förbindelsen med 1600-talets rudbeckianism.⁵⁰

Schück och Warburg påpekar också de att Geijer ställde sig tveksam inför en ”överdriven götiskhet” och syftar då troligtvis till konflikten som uppstod i och med prisskriften *Några betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst* från 1817. Schück och Warburg pekar på att ”götarna voro ’patrioter’ i annan mening än den gustavianska

⁴⁶ Schück och Warburg, *Del III*, s. 103.

⁴⁷ John Landquist, s. 64–65.

⁴⁸ Schück och Warburg, *Del III*, s. 112–13, 117.

⁴⁹ Kurt Aspelin, *Det europeiska missnöjet. Samhällsanalys och historiespekulation, del. I*, s. 35.

⁵⁰ Lydia Wahlström, *Erik Gustaf Geijer – En levnadsteckning* (Stockholm 1907), s. 72.

tidens.” och att förbundet som kollektiv föraktade upplysningstidens kulturideal, något som får Geijer att sticka ut.⁵¹

Få föreningar ha haft så stora verkningar som denna från början tillfälliga sällskapliga sammanslutning. /.../ Götiska förbundet stiftades som en moralisk, antikvarisk och litterär förening. /.../ Den moral, som föresvävade stiftarna, hade ett utpräglat manligt drag: dess kännetecken voro mannamod, redlighet, självförsakelse och allmänanda. Men det säregna hos Götiska förbundet och dess fruktbara tanke var den individuella bild, i vilken man såg moralen förevigad: den var bilden av det forna Norden, av de fornnordiska göterna. Nutiden kan tycka att det var en torr och fjärran liggande tanke. I själva verket var det ett program, som stod i förbund med tidens djupaste tankerörelser. Götiska förbundet bröt härmed för sin del på avgörande sätt med den abstrakta sjuttonhundratalsmoralen, med rosseauismen såsom med utilismen. Man vände sig från de abstrakta dygdemönstren, som 1700-talets didaktik ställt fram, och riktade blicken mot en särskild, i historien utformad gestaltning av människolivet.⁵²

När Atterbom 1840 efterträdde P. H. Ling på stol 18 i Svenska Akademien såg han i sitt inträdestal tillbaka på tiden då den svenska vitterheten antog den riktning, den riktning som han var så delaktig i att acklimatisera i det svenska kulturlivet. Under brytningstiden stod den svenska vitterheten ”mellan tvenne makter: den ena, bedagad, fullfärdig” och ”heligt bevarande och bevakande det Gustavianska tidevarfvets traditioner” den andra ”den nya skolan” till vilken både Atterbom och Ling kan räknas beskriver Atterbom som ”ung, omogen, oroligt lysten att försöka sig på egna vägar”.⁵³

Se vi nu nogare tillbaka på denna tid, så är ögonskenligt, att sjelfva den nya riktningen,

ehuru i sitt hela en och gemensam, dock under sin utvecklingsgång skiftade i ett slags dubbelhet, en tvåfald af sidor, som deraf uppkom, att olika lynnen fästade sin förkärlek vid olika former af saga och sång. Några nemligen fästade *sin* vid de fornskandinaviska, som kvarstå på rent af nordmytiska grund; somliga deremot omfattade företrädesvis dem, hvilka man kallat ”romantiska”,⁵⁴

Vilken sida Atterboms företrädare P.H. Ling företrädde kommer att visa sig nedan⁵⁵. Som ung hade Geijer gått hårt mot upplysningens torra förnuftsfilosofi. I uppsatser som *Om falsk och sann upplysning med afseende på religionen* och *Om historien och dess förhållande till religionen* båda från 1811. Om den förra lär filosofen Lorenzo Hammarskjöld 1811 ha

⁵¹ Schück och Warburg, *Del III*, s. 103.

⁵² Landquist, *Erik Gustav Geijer – Hans levnad och verk*, s. 109–11.

⁵³ Per David Amadeus Atterbom, ”Inträdes-tal. Hållet i Svenska Akademien den 29 maj 1840” i *Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796. Tjugonde delen*. (Stockholm 1843), s. 140.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 142–143.

⁵⁵ Se sida 29.

uttalat sig i positiva ordalag och hävdade att ”ett sådant mästerstycke, att om vår tryckfrihet icke skulle ha skänkt oss mera än denna skrift, hade vi dock skäl att välsigna den som den största välgärning /.../”⁵⁶ Relationen mellan Geijer och Hammarskjöld kommer vi att ha anledning att återkomma till.

⁵⁶ Wahlström, *Erik Gustaf Geijer – En lefnadsteckning*, s. 64.

2.3 Om Geijers associativa Thorildläsning

Geijer hade precis som Hammarsköld en böjelse för den gustavianska erans kulturella karaktär och kom att senare erkänna att han alltid fascinerats av tiden före den franska revolutionen.⁵⁷ På detta plan skiljde sig Geijer redan relativt tidigt från de övriga göterna i förbundet som annars ställde sig kritiska till upplysningens filosofer.⁵⁸ Ty inom göticismen fanns det en splittring kring betydelsen av realism och mystik. Här måste Benjamin Höijers betydelse för Geijer och nyromantiken i stort understrykas.

För Geijer som historieskrivare betydde Höijer vad Hegel betydde för Ranke, men Höijer har dessutom betytt icke så litet för Geijer som skald, nämligen när det gällde kravet på diktens objektivitet och åskådlighet.⁵⁹

Wahlström vill spåra den ”objektiva tendens” som finns i Geijers författarskap till studierna för Höijer. Schück och Warburg beskriver Höijers filosofiska engagemang som en kamp mot ”den lilla smaken och för allvar, höghet, entusiasm” och att man hos Höijer precis som hos Thorild finner en vördnad för ”det tragiska, det patetiska⁶⁰ och det sublimala”.⁶¹

Som jag tidigare har visat talar Schück och Warburg även de om Geijers unika *v e r k l i g h e t s s i n n e* att det är i Geijers historiefilosofiska och religionsfilosofiska texter som denna objektivitet och verklighetsuppfattning kommer fram som tydligast. Thorild och Höijer var samtida och samtidigt som Thorild befann sig i norra Tyskland fanns Höijer i Uppsala och propagerade för betydelsen av all världens obetydligheter. Ty, den riktning som alla dessa män hade gemensam hade en slagsida åt det panteistiska. Det var en filosofi som såg de enskilda delarnas metafysiska betydelse för helheten. Men mot slutet av sitt liv hämtade Höijer inspiration ur Hegels logik och kom därmed att motsätta sig Schellings mystik som kan påstås representera den renläriga tyska idealismen.⁶² Liknande utveckling kan man se hos både Geijer och Atterbom, som med tiden blev allt mer kritiska inför den ”rena spekulations förmåga att skänka visshet och sanning”.⁶³

Återkommande i beskrivningarna av Thorilds prosalyrik är betoningen av hans sanningssökande, realism och objektivitet. Men vid sidan av objektiviteten finns det en stark

⁵⁷ Se: förordet till Geijers *Minnen* (Uppsala 1834).

⁵⁸ Böök, s. 80–84.

⁵⁹ Wahlström, *Svenskar från förra seklet – Biografiska studier, del I*, s. 19–20.

⁶⁰ Det är viktigt att veta att ”patetisk” inte ska förstås utifrån dagens språkbruk. Idag har uttrycket en mer negativt värderad innebörd än vad den hade under 1800–1900-talen. Enligt SAOB ”pate´tisk – starkt känslösam vanligen på ett högstämt sätt. /.../ Hist.: sedan 1735; av grek. *pathetikos*´ ’lidande; känslfull’;”

⁶¹ Schück & Warburg, *Del II*, s. 569.

⁶² Ibid.

⁶³ Böök, s. 127.

graderingsiver, något man finner i *En kritik öfver critiker*, på följande vis tolkar Albert Nilsson denna Thorildska tendens:

Att skipa rätt blir för honom att bestämma handlingarnas grad. Och i estetiken utgöres skönhet just tingens finaste proportioner. Detta betraktelsesätt tillämpat på universum blir den vises, Thorilds religion. Den vise förstår att universum är gott och att varje ting på sin plats äger sin grad av fullkomlighet och är därför beundransvärt. Denna känslan, säger han, är hög och upplyftande och blott den gör naturalismen till den sublimaste av religioner.⁶⁴

Även Thorilds naturfilosofi präglas av detta sanningssökande, strävan efter klarhet finns där som för att ”nä bakom det relativa, nå till det ’lika’ innebär för Thorild att närma sig det hela, att nalkas den objektiva världsordningen” som Anders Karitz skriver:

Det enskilda måste vi försöka att bestämma, ange dess ”grad”, dess ”rum”, och dess ”ordning” /.../ Det relativa hos allt enskilt söka vi att genomskåda och att gå förbi. Vi får ej lov att hålla oss till det. Vi dröja vid det endast för att genomskåda, inte för att stanna kvar, /.../ För varje gång vi hunnit till en sann relation, för varje partirelation som vi ha lyckats att bättre fastställa, är det någon punkt, på vilken vi ha trängt igenom universums yttersida och upptäckt ett litet stycke av dess inre, av ”naturen”.⁶⁵

Om man låter sig utgå från denna naturuppfattning är det lätt att se att romantikerna och särskilt författaren bakom *Odalbonden* det vill säga Geijer, fann Thorild attraherande.

Historiskt sett dömer Henrik Schück dock ut Thorild som tänkare och menar istället att Sverige med Thorild fick en ny ”snilletyp”. ”Hans naiva optimism och hans brist på skepsis hindrade honom” som filosof. Men som snille representerar Thorild ”Subjektivismen, som med Rousseau brutit fram och som långt in i det följande seklet trycker sin stämpel på litteraturen, och det är Thorilds uppenbarelse som ”upplysningens fall” blir synligt.⁶⁶

Första volymen av Thorilds samlade skrifter dateras till 1819, någon levnadsteckning eller karakteristik syntes inte till, något som Hammarsköld också kom att påpeka i sin recension av utgåvan. Geijer gav 1820 istället ut *Thorild. Tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse*, vilket kom att bli en avhandling, löst baserad på Thorilds spörsmål kring panteism.⁶⁷ Thorilds harmonilära behandlar enhetens förhållande till helheten och som istället för gud talar om en ”känslkraft”. Med vilken Thorild enligt Olle Herrlin kan

⁶⁴ Nilsson, s. 27.

⁶⁵ Karitz, s. 77.

⁶⁶ Schück, s. 351

⁶⁷ Erik Gustaf Geijer, ”Thorild. Tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse” Ur: *Erik Gustaf Geijers samlade skrifter*. Avdl. I, V:e bandet (Uppsala 1852), s. 294.

ses som en föregångare till romantikens systematiska teologi.⁶⁸ Geijer söker i sin uppsats förbinda Thorilds förnuftsiver med den kristna lära som stod i konflikt med dåtidens allt mer materialistiska och subjekt drivna filosofi.

Denna uppenbarade verklighet är, såsom vi vete, först och främst af tvänne ordningar, och visar sig både i naturen och andens rike. Men – enligt hvad förr är anmärkt – känner man alltid den förutsatta enheten blott i samman mån som den verkliga, eller nödvändigt först båda *genom* varandra. /.../ om man stannar vid den uppenbarelse som i naturen sjelf är given, /.../ måste Gud blott blifva en i allt verkande naturprincip, hvars verkliga uttryck naturens hela är; eller *pantheismen*, om man nämligen är konsekvent, blir oundviklig.⁶⁹

⁶⁸ Olle Herrlin, *Religionsproblemet hos Thorild* (Stockholm 1947), s. 239.

⁶⁹ Landquist, *Erik Gustaf Geijer, hans levnad och verk* (Stockholm 1924), s. 232. ; E.G. Geijer, "Thorild. Tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse" (Uppsala 1852), s. 294.

2.4 Hammarskölds kritik av Geijer som redaktör

Som tidigare påpekat var Hammarsköld avogt inställd till den överdrivna götiskheten, precis som Geijer. ”Den förtroliga vänskap, som /.../ kan konstateras mellan Geijer och Hammarsköld, kan ha varit av en viss betydelse för de slående överensstämmelser, som röjas i deras inställning till göticismen.”⁷⁰ Under perioden mellan 1813–1819 är Hammarsköld en produktiv skribent, av kritik såväl konst- och litteraturhistoria.⁷¹ När *Svensk Literatur-Tidning* startades 1813 var Hammarsköld en viktig medarbetare. När *Svensk Vitterheten. Historisk-kritiska anteckningar* först gavs ut 1818–1819 var det ett gediget arbete men inte utan sina fel, brister och subjektiva bedömningar.⁷² När verket återutgavs 1833 var många av bristerna redigerade och det är också i den vi kan läsa om Thorild och friherre Silfverhjelm.⁷³ När Geijer deltar i utgivandet av första Thorild-utgåvan kan vi påminna oss om det där brevet som Hammarsköld skickade 1805 till Clas Livijn och berättat om hur han läst verser av Thorild och tyckt dessa var ”gudomliga”.⁷⁴

I studiet av Geijers texter är det svårt att finna Thorild vara nämnd före 1818. Det är först i det brev till Jakob Adlerbeth, daterat 11 augusti 1818 som Geijer skriver ”Jag har sysselsatt mig med /.../ att gå igenom *Thorilds* hela kvarlåtenskap i tryck och handskrift – på baron Silfverhjelmns begäran, åt vilken denna litterära kvarlåtenskap blivit av Thorilds familj överlämnad.”⁷⁵

Geijer kom troligen 1817 i kontakt med Friherre Jöran Ulrik Silfverhjelm (1762–1819) i och med en tävlingsskrift om användandet av nordisk mytologi i konsten, mer om detta nedan. Hammarsköld som redan 1815 haft planer på att ge ut en samlingsutgåva över Thorild får se sig breddad av Geijer 1818.⁷⁶ Det kan tänkas ha grämt Hammarsköld som dessutom i recensionen i *Svensk litteratur-tidning* påpekade uppenbara brister i Geijers genomförande.

I recensionen av första delen av Geijers Thorildutgåva kritiserar Hammarsköld projektet och påtalar att en levnadsteckning för läsarens förförståelses skull borde ha utgjort inledningen till utgåvan. Därefter ger sig Hammarsköld själv sig i kast med att skriva en

⁷⁰ Ljunggren, s. 276.

⁷¹ Louise Vinge, ”Morgonrodnadens stridsmän – Hammarsköld och Atterbom” ur: Lars Lönnroth & Sven Delblanc (red.). *Den svenska litteraturen. Uppllysning och romantik 1718 – 1830* (Stockholm 1988:1993), s. 220.

⁷² *Ibid.*, s. 223.

⁷³ Lorenzo Hammarsköld. ”V. Kellgrenska perioden. 33.” ur: *Svenska Vitterheten. Historiskt-kritiska anteckningar* (Stockholm 1833), s. 414.

⁷⁴ Ljunggren, s. 76.

⁷⁵ Landquist, *Erik Gustaf Geijer, hans levnad och verk* (Stockholm 1924), s. 230 ff.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 250 – 252.

karaktistik av Thorild.⁷⁷ En karaktistik mycket lik den som finns i *Svenska vitterheten*.⁷⁸ Hammarsköld uppfattar Thorild som ”afgjort en rent prosaisk natur” och i recensionen av andra delen av Thorilds samlade skrifter repeterar Hammarsköld för läsaren:

Första Delen. innehåller poesier, märkvärdiga och intressanta, emedan de äro produkter af en märkvärdig man, men i sig sjelfva, med få undantag – utan eget bestående värde. /.../ Emellertid äro dessa Thorilds poetiska försök ganska lärorika, vid jemförelse med hans prosaiska productioner. /.../ De visa, i exempel, klart och tydligt, den afgjorda skillnaden mellan poesi och prosa. Den förra skulle man kunna kalla en, genom fantasien, med känslor öfvervunnen tanke ; den sednader, en af förnuftet med tankar öfvervunnen känsla.⁷⁹

Den syrligaste kritik Hammarsköld hade mot Geijer var att han i del två av samlingsutgåvan, den del som var ämnad för Thorilds prosaskrifter, hade uteslutit Thorilds mest polemiska angrepp på Kellgren och Stockholmsposten som smakdomstol.

⁷⁷ Lorenzo Hammarsköld, ”Thomas Thorilds samlade skrifter. Första delen. Upsala, Palmblad & C. 1819. 207 sidd. 8:vo.” i *Swensk literatur-tidning*. N:o 8 (Stockholm, Uppsala 1820).

⁷⁸ Lorenzo Hammarsköld, ”V. Kellgrenska perioden. 33.” ur: *Svenska Vitterheten. Historiskt- kritiska anteckningar*. (Stockholm: 1833), s. 414.; Ljunggren, s. 76.

⁷⁹ Lorenzo Hammarsköld, ”Thomas Thorilds samlade skrifter. Andra delen. Upsala, Palmblad & C. 1820, 348 sidd. 8:o.” i *Swensk literatur-tidning*, N:o 11. (Stockholm, Uppsala 1821).

2.5 Om friherreliga ätten Silfverhjelm, Thorilds resa till England och brittiska Swedenborgarna

Vi kunna ej sluta dessa rader utan att uppleva en upplifvad känsla af den förlust vi gjort, då vi nu ibland oss sakna den ädle man, som, sjelf Thorilds vän, äfven hade första förtjensten af detta företag – Herr Friherre J. Silfverhjelm, hvars bortgång fäderneslandet med oss beklagar. Vi skole bemöda oss, att ej ovärdigt utföra ett uppdrag, som en gång hedrades af hans namn.

Upsala d. 17 Oct. 1819.

Så inleder Geijer första delen av *Thomas Thorilds samlade skrifter*. Här med har vi ytterligare ett spår att studera, vem var friherre J. Silfverhjelm? I del VII av *Den introducerade Svenska Adelns Ättartavlor* utgiven 1932 av Gustaf Elgenstierna. Jöran Ulrik Silfverhjelm (f. 1762 – d. 1819) var sonson till friherre Göran Silfverhjelm (f. 1681 – d. 1737). Anfader Göran Silfverhjelm var en anförtrodd general i Carl XII:s arme, fick fem söner varav fyra nådde vuxen ålder. Carl Adam Silfverhjelm (f. 1719 – d. 1771) överste och far till Carl Göran (f. 1754 – d. 1808). Fredrik Silfverhjelm (f. 1726 – d. 1783) också han överste och i sin tur far till Jöran Ulrik Silfverhjelm.⁸⁰ Jöran Ulrik Silfverhjelm studerade vid Uppsala 1785 – 1787, utnämndes 1787 till kunglig hovpredikant, mellan 1787 – 1791 ägnade sig Jöran Ulrik S. åt utlandsresor för att efter 1792 bli andre sekreterare i kabinettet för utrikes brevväxling. 1795 utnämns Jöran Ulrik Silfverhjelm till chargé d' affaires, 1802 minister-resident och för att 1803 nå sin högsta position som envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire vid engelska hovet. I London träffar han prästdottern Harriet Mathew som han gifter sig med. Harriet dör i början av 1800-talet och Jöran Ulrik Silfverhjelm flyttar 1807 tillbaka till Sverige.⁸¹ Kusinerna Carl Göran och Jöran Ulrik Silfverhjelm var båda militärer och esoteriker knutna till Gustaf III:s hov. Jöran Ulrik Silfverhjelm kom i och med sin tjänstgöring som diplomatiskt sändebud vid det svenska hovet i kontakt med Swedenborgsamfundet i London. Nordisk familjebok från 1932 går det att läsa en kort biografisk sammanfattning över den friherreliga ätten släkten Silfverhjelm. Jöran Ulrik ”S. utnämndes till hovpredikant 1787, var svensk minister i London mellan 1803–1807. En av Thorilds vänner och ivrig swedenborgare. S. utgav ’Inledning till kunskap om den animale

⁸⁰ Gustaf Elgenstierna, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser. Del VII, Schildt – Sture* (Stockholm 1932), s. 179 – 182.

⁸¹ S. Strömbom, ”Omkring ett dampporträtt af Breda” i *Personhistorisk tidskrift – sjuttonde årgången, 1915*. (Stockholm: 1916), s. 59–62.

magnetismen' (1787) m.m.”⁸²

Men hur och när Silfverhjelm skulle ha blivit Thorilds vän förtäljer ingen av mina källor, det vi vet är att Silfverhjelm och Thorild befann sig i London och hade båda kontakt med Swedenborgare i ”The new Jerusalem Society”.⁸³

Thomas Thorild reste hösten 1788 till England och när han väl stod på brittisk mark skrev Thorild hem till sin ”välgörare” direktör Jonas Tranchell⁸⁴ och beskriver seglatsen ”Det var en lång resa, 12 dagar, motvindar, storm, dödligen sjuk, skeppet läck, 7 dygns ständiga fara att sjunka, oupphörligt pumpande, folket utmattadt,” men väl i land skojar Thorild om hur han dagligen är i ”ny fara att förgås af äta, af dricka och allas välvilja. I denna stund darrar min hand af sjösjuka och engelsk yppighet. Jag är högeligen i deras smak; a high spirited fellow” av brevet att döma var det en upprymd Thomas Thorild som via landsvägen reste från Scarborough, Yorkshire in mot London.⁸⁵ I London möter Thorild en samling Swedenborgianer, en krets av svenskar där bland andra skriftställaren och frimuraren C. F. Nordenskjöld ingick.⁸⁶

Det var i London Emanuel Swedenborg, utfattig hade dött år 1772, och det fanns redan 1783 ett etablerat Swedenborg-sällskap i London.⁸⁷ Det finns källor som säger att Thorild i och med sitt möte med Swedenborgianerna i London skall ha betvivlat omständigheterna kring Swedenborgs död och att medlemmar ur ”The New Church” tagit Thorild till Svenska kyrkan i London och öppnat Swedenborgs kista för att bevisa faktumet.⁸⁸

I Karin Johannissons avhandling om den animala magnetismen i Svensk kontext framställer hon mysticismens betydelse för det svenska sengustavianska hovet. Det intressanta för oss är att det påstås vara kusin, översten Carl Göran Silfverhjelm som under en resa till Frankrike 1785 i Avignon blir bekant med mesmerismen och tar den animala magnetismen till Sverige.⁸⁹ Båda kusinerna Silfverhjelm var medlemmar av olika mer eller

⁸² Bengt Hildebrandt, ”Silfverhjelm” ur: Werner Söderberg (red.), Sjuttonde bandet av *Nordisk Familjebok*. ”Ryssläder – Snellius” (Stockholm 1932), s. 845.

⁸³ Carl Theophilus Odhner, *Annals of the New church* (Bryn Athyn P.A., 1904), s. 152–153.

⁸⁴ Jonas Tranchell, kassör och senare direktör vid ostindiska kompaniet.

⁸⁵ Brev daterat 1 oktober 1788, återfinns i del II av *Thomas Thorilds Bref*, Lauritz Weibull (red). (Uppsala: Svenska Litteratursällskapet, 1900)., s. 174.

⁸⁶ Arvidson, s. 149, 245; Karin Johannisson *Magnetisörernas tid – Den animala magnetismen i Sverige. = Mesmerism in Sweden*, (Stockholm 1974), s. 51.

⁸⁷ Johannisson, s. 51.

⁸⁸ Carl Theophilus Odhner, s. 152–153.

⁸⁹ Karin Johannisson, s. 34–38, 52.

mindre Swedenborgtillvända frimurarordnar.⁹⁰ C.F Nordenskjöld hade under större delen av 1780-talet vistats i England i syfte att där få trycktillstånd för olika swedenborgska skrifter – som fortfarande var bannlysta av Gustav IIIs regim.

⁹⁰ Kjell Lekeby, *Gustaviansk mystik Alkemister, kabbalister, magiker, andeskådare astrologer och skattgrävare i den esoteriska kretsen kring G. A. Reuterholm, hertig Carl och hertiginnan Charlotta 1776–1803*. (Sala/Södermalm 2010), s. 55 ff.

2.6 Om friherre Jöran Ulrik Silfverhjelm's koppling till det Götiska förbundet och P. H. Lings överdrivna göticism

Jöran Ulrik Silfverhjelms lär 1789 ha utgivit *Samlingar för hjertat och Snillet* och översatt och introducerat den tyske Kotzebue till svenska.⁹¹ Diplomaten hade litterära ambitioner och 1814 när den götiska rörelsen spritt sig i konstnärskretsar och samfundet Sällskapet för konststudium hade bildats uppstod det mellan det ursprungliga Götiska förbundet och Sällskapet för konststudium en konflikt hur användandet av den nordiska mytologin skulle te sig i dåtidens historiskt inriktade litteratur.

Det var fäktnästare P. H. Ling som fungerade som medlare mellan den litterära och konstnärliga delen av den götiska rörelsen. Ling hade detta år skrivit eposet *Gylfe*, en allegorisk skildring av Sveriges förening med Norge 1814. Geijer skrev i ett brev, augusti 1814 till Atterbom att ”Jag har aldrig sport ett så ofantligt poetiskt misstag genomdrivet med s ohjälplig hårdnackethet.” John Landquist skriver om Ling och hur ”han höll på nämnda sällskaps uppdrag i juli 1814 föreläsningar, som under tre följande år upprepades, över de nordiska myternas användandet i skön konst.”⁹² Dessa föreläsningar tycks haft ett stort inflytande och för det Götiska förbundet bidrog det till att

Förre envoyén G. U. Silfverhjelms, patriot, fornforskare och tidigare bekant med Thorild, insände anonymt till Götiska förbundet en gåva på 50 dukater att användas till ett pris åt svenska och norska konstnärer, ”som ur den nordiska mytologien hämta ämnen för sina framställningar i bildande konst” /.../ Säkert ha donationens bestämmelser uppgjorts i samråd med Ling. Silfverhjelm's med donationen följande skrivelser upplästes vid Götiska förbundets stämma 10 juni 1817, och förbundet kungjorde pristävlan följande 18 juni i Inrikes tidningar. Arbetena skulle, som omsider bestämdes, vara inlämnade 16 januari 1818.⁹³

Jakob Adlerbeth som vid denna tid var ordförande i förbundet övertygade Geijer om att skriva ett bidrag. I ett brev till Adlerbeth skriver Geijer den 11 december 1817 ”Att hela min åsikt är Lings nästan överallt emotsatt och således utan all min avsikt antar en polemisk karaktär mot honom (som jag dock aldrig nämnt) kan jag ej hjälpa”. Geijers text ledde till en brytning mellan P. H. Ling och det Götiska förbundet. Vid stämman 30 december 1817 läste Geijer, vid tillfället ordförande, högt ur sin avhandling. Ett brev kom via bud

⁹¹ S. Strömbom, s. 59–62.

⁹² Landquist, *Erik Gustav Geijer – Hans levnad och verk* (Stockholm 1924), s. 212, 214 ff.

⁹³ *Ibid.*, s. 216.

adresserat ”till ordförande vid Stämman den 30 dec, att inför Götiska förbundet uppläsa” Ling avsåg sig här sitt ledamotskap. På frågan om sitt utträde svarade Ling ”Skulle min herre t. ex. vilja förbliva medlem av en kristlig församling, om någon där uppstode och med allmänt bifall förnekade vår herre Kristus?” *Några betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst* avslutar Geijers verksamhet i den götiska rörelsen.⁹⁴ Hädanefter förblir Geijer vänligt inställd till förbundet, men inte särdeles aktiv. Karl Warburg publicerade 1896 i *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* ett utkast *Till Thorilds biografi* i vilket han presenterade sin forskning kring Thorilds eftermäle. Texten inleds på följande vis:

Thorilds efterlämnade papper hafva i rik mån tillgogogjorts för forskningen. Atterbom förfogade öfver ett omfattande Thorildsmaterial, i det att till hans disposition ställdes större delen af Thorilds litterära kvarlåtenskap, som dennes änka år 1816 öfverlämnat åt hans vän och beundrare baron Silfverhjelms (en af utgifvarne af Thorilds samlade skrifter). Vidare hade Thorilds måg Florello meddelat Atterbom allt hvad han själf och hans svärmor visste om Thorild;⁹⁵

En annan som betonar Atterboms roll i minneskulturen kring Thorild är Jakob Kulling. När Kulling 1931 underlägger sig doktorgraden gör han det med en avhandling om Atterboms *Svenska siare och skalder*. Atterboms litteraturhistoriska verk behandlar den epok som föranlett romantiken och med Thorild i främsta fokus. I de senare delarna av verket kan man observera en förändrad karaktär. Verket som består av flertalet porträttskisser och som har till undertitel *Grunddragen av den svenska vitterhetens häfder* blir med tiden allt mer detaljerad. Detta härleder Kulling till att vid del IV av de VI:II som publicerades hade Atterboms tillgång till källmaterial förändrats. Från att tidigare ha baserat sina biografier på tidigare publicerade biografier och minnesteckningar fick Atterbom nu tillgång till förut opublicerat primärmaterial. Detta bestod främst av den samling Thorildiana som Geijer överlätit till honom 1841.

1779 började den rika serien Thorildbrev, som utgjorde samlingens betydelsefullaste och huvudsakligaste innehåll; /.../ 1780 tog Thorilds korrespondens med ungdomsvännen Heurlin sin början, och den fortsatte sedan flitigt under fyra års tid, varefter de växlade skrivelserna blevo mycket fåtaliga /.../ En ersättning härför, för tiden hösten 1784 till hösten 1785, förelåg emellertid i de brev, med vilka då uppvaktade Leopold /.../ Från och med det följande året fram till Thorilds landsflykt stodo biljetter från Thorild till friherre

⁹⁴ Ibid., s. 218.

⁹⁵ Karl Warburg, ”Till Thorilds Biografi. I, Thorilds resa till England. – Thorild och Gustaf II. – Thorild och Reuterholm” ur: *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*. (Stockholm: 1896), s. 249.

Silfverhjelm /.../ och hans välgörare Låstbom /.../ Denna samling utgjorde för övrigt icke det enda material till en detaljerat Thorild-biografi, som nu kom i Atterboms händer. Under arbetets gång strömmade bidrag till honom från åtskilliga håll, vilka i väsentliga avseenden kompletterade de tidigare dokumenten.⁹⁶

I Hammarskölds *Svenska Vitterheten* som hade återutgivits efter hans död, var avsnittet om Thorild inte längre än 8 sidor, Geijer var upptagen med undervisning och andra skrivprojekt och dessutom hade den av Warburg nämnda Florello 1844 ha kontaktat Atterbom för att överlämna en samling brev från Thorilds senare år.⁹⁷ Som ett avslutande konstaterande skriver Kulling att:

För *Thorilds* rehabilitation har Atterbom emellertid liksom i fråga om Swedenborg, Ehrensvärd och Bellman gjort den avgörande insatsen. Detta gäller dock framförallt hans avhandling i Svenska siare och skalder; beträffande honom hade han icke med någon ungdomsuppsats eller några betydelsefulla tidigare uttalanden liksom bestämt tidens uppfattning.⁹⁸

Likt det vi nu har sett och som Kulling mycket riktigt påtalar, hade Atterbom sin utförliga Thorildbiografi de årtal av Thorilddiskussioner som föregick utgivandet *Svenska siare och skalder* att tacka. Kulling vars avhandling till stor del handlar om Atterboms historiska och psykologiska intresse påpekar att det är detta som ”kommit att i hög grad modifiera den idealiserande tendens” som återfinns i hans porträtt av Thorild.⁹⁹

⁹⁶ Jakob Kulling, *Atterboms "Svenska siare och skalder", en undersökning i hans litteraturhistoriska forskning* (Stockholm 1931), s. 24–26.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 26,

⁹⁸ *Ibid.*, s. 298 ff.

⁹⁹ *Ibid.*, s. 310.

3. Sammanfattning

Vi har alltså kunnat se hur Thorilds reception följer det ”götiska paradigmet” utvecklingsfaser. Återlanseringen som inte bör beskrivas som en återupptäckt inleds efter Thorilds död 1808, efter vilken det skapas ett slags minneskultur kring honom. och hans polemik mot den franskklassicistiska kulturen. Romantiker såsom Geijer, Atterbom och Hammarsköld tolkar honom alla på olika vis, Geijer skriver sina ”filosofiska eller ofilosofiska bekännelser”, Hammarsköld fascinerar av Thorilds prosa och Atterbom skildrar honom i sin vitterhetshistoria som den mytomspunna polemikern. Det visar att det fanns under romantiken ingen bestämd kanoniserad uppfattning om Thorild.

Receptionen av Thorild, precis som den götiska vurm som rådde under denna epok var splittrad, vilket Hammarsköld och Geijers polemiska inlägg i ”Svensk Litteratur-tidning” vittnar om. Denna tidiga komplexa reception av Thorild, och då särskilt Atterboms psykologiserande författarporträtt i ”Svenska siare och skalder” har präglat bilden av Thorild under en lång tid. Geijers komplicerade religiösa och filosofiska avhandling om Thorild kommer att läsas i ljuset av Geijers samlade eftermäle och tolkas utifrån bilden av en liberal avhoppare som historiker framställer kring honom, vilket säkert kom att färga även Thorildreceptionen under senare delen av 1800-talet.

Generellt hyste romantikerna varma känslor inför Thorild, som man såg som en förkämpe, ty han som hade skrivit om demokrati, hyllat bönderna och stått upp mot den fransk klassicistiska smakdomstolen sågs som ett föredöme. Men Geijer, Atterbom och Hammarskölds uppskattning av Thorild visar på en komplexitet i romantikernas förhållningssätt till den gustavianska kulturen, å ena sidan avfärdade man just dess frankofila drag, å andra sidan kom Atterbom och Geijer att väljas in i Svenska Akademien – Gustaf III:s franskinspirerade påfund. Här är Kuhns ”paradigmbegrepp” och Skinners påpekanden om ”anakrona tolkningar” värda att ta med i analysen. Om vi godtar den vedertagna litteraturhistoriska epokindelning som råder, dvs att ”förromantiken” (och Thorild) föregick romantikens göticism, tillskriver vi Thorild troligen helt felaktiga uppfattningar kring götiskhet och den nordiska överlägsenheten som nyromantikerna propagerade för.

Om vi då drar oss till minnes det Quentin Skinner påpekar i ”Visions of Politics” angående den anakronistiska historieskrivningen kan vi tydligt se hur Atterbom såväl som Schück och Warburg härleder Thorilds tematik till göticismen utan några egentliga bevis eller djupare analyser. Det fanns bevisligen under 1700-talet ett intresse för den götiska myten, men det intresset såg inte alls ut som på 1600- och 1800-talen. Faktum är att 1700-

talets götiska tematik var tätt sammanflätad med en fransk-romersk dito. Albert Nilsson understryker att Thorild och romantikernas kamp mot franskklassicismen var utifrån vitt skilda kontexter.¹⁰⁰ Inte minst förändrade 1809-års statsomvandling de ramar vilka förståelsen för den gustavianska tidens kultur utgick. Thorild beskrivs ofta som en av förromantikerna, en benämning som passar väl in i Kuhns paradigmbegrepp och den beskrivning Odén ger av ett paradigms olika faser. Innovationsfasen till ”romantiken” skulle rent logiskt kunna kallas ”förromantiken”. En sådan indelning och kategorisering ifall man följer Skinners metodiska anti anakroniska närläsning.

Tydligt är också att friherre Jöran Ulrik Silfverhjelm var av stor social vikt i skapandet av genikulten kring Thorild. Silfverhjelm som hade varit bekant med Thorild kom med sitt breda sociala nätverk att påverka Götiska förbundet såväl som Atterbom och phosphoristerna. Att det skrivs förhållandevis lite om denne ämbetsman är förvånande, med tanke på att han också i egen person bör vara av intresse.

Om vi återgår till den korta beskrivningen av Silfverhjelm som återfinns i Nordisk familjebok så påstås det där att ”S. utnämndes till hovpredikant 1787, var svensk minister i London mellan 1803–1807. En av Thorilds vänner och ivrig swedenborgare. S. utgav ’Inledning till kunskap om den animale magnetismen’ (1787) m.m.”¹⁰¹

Det är utifrån min litteratur och mina källor de källor svårt att veta ifall Thorild mötte Silfverhjelm i London 1788, troligt är att Jöran Ulrik Silfverhjelm och Thorild redan kände varandra hemma i Stockholm. Dessvärre har jag i uppsatsen inte kunnat klargöra när Thorild och Silfverhjelm blev så pass goda vänner att Silfverhjelm blev tilldelad ansvaret över Thorilds kvarlämnade papper. Men när, hur och varför detta sker är oklart, varför Jöran Ulrik Silfverhjelm engagerar sig för att få tillstånd en utgivning av Thorilds samlade skrifter går det utifrån mitt ovan redogjorda material att spekulera kring. Klart och tydligt är det i alla fall att Silfverhjelm och Thorilds gemensamma intresse för Swedenborg och mysticism måste ha avgjort Silfverhjelms engagemang kring Thorilds samlade skrifter. Att Baron Silfverhjelm kan kopplas till Swedenborgianismen och Thorilds umgängeskrets gör honom högintressant i frågan om den romantiska receptionen av Thomas Thorild.

¹⁰⁰ Nilsson, s. 1–4.

¹⁰¹ Hildebrandt, s. 845.

4. Källförteckning.

Atterbom, Per David Amadeus. ”Inträdes-tal. Hållet i Svenska Akademien den 29 maj 1840” ur: *Svenska Akademiens handlingar ifrån år 1796. Tjugonde delen*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner, 1843.

Geijer, Erik Gustaf. *Minnen. Utdrag ur bref och dagböcker, första delen*. Andra upplagan. Upsala: Palmblad & c., 1834. Se:

<https://litteraturbanken.se/författare/GeijerEG/titlar/MinnenUtdragUrBref/sida/i/etext>

Geijer, Erik Gustaf. *Samlade skrifter*. Del: 1.3.; 1.5. & 1.8. Stockholm: P.A. Norstedt & Söner, 1849 – 1855.

Hanselli, P. *Thomas Thorilds samlade skrifter, första delen*. Uppsala: Hanselli, 1874.

Hammar-sköld, Lorenzo.

”Thomas Thorilds samlade skrifter. Första delen. Upsala, Palmblad & C. 1819. 207 sidd. 8:vo.”. Ur: *Swensk literatur-tidning*, utgiven i Stockholm och Uppsala. N:o 8. Lördagen 26 februari, 1820. Se: Göteborgs universitetsbiblioteks databas, GUPEA, <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/44683>

”Thomas Thorilds samlade skrifter. Andra delen. Upsala, Palmblad & C. 1820, 348 sidd. 8:o.” Recension i *Swensk literatur-tidning*, utgiven i Stockholm och Uppsala. N:o 11. Måndagen den 19 Mars 1821. Se: Göteborgs universitetsbiblioteks databas, GUPEA, <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/44464>.

”V. Kellgrenska perioden. 33.” ur: *Svenska Vitterheten. Historiskt- kritiska anteckningar*. Andra upplagan, översedd och utgifven af Per Adolf Sondén. Tryckt hos: Zacharias Hæggström (Stockholm 1833).

4.1 Litteraturförteckning.

Arvidson, Stellan. *Thorild. Studier i hans ungdomsutveckling*. Lund: Borelius, 1931.

Aspelin, Kurt. *Det europeiska missnöjet. Samhällsanalys och historiespekulation*. Del. 1. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1979.

Böök, Fredrik. *Den romantiska tidsåldern i svensk litteratur*. Stockholm: P.A. Nordstedt & Söners förlag, 1919.

Engdahl, Hoarce. *Den romantiska texten – En essä i nio avsnitt*. Stockholm: Bonniers Grafiska Industrier, 1986.

Hildebrandt, Bengt. ”Silfverhjälm” ur: *Nordisk familjebok Encyklopedi och konversationslexikon. Tredje, väsentligt omarbetade och koncentrerade upplagan. Sjuttonde bandet: Ryssläder – Snellius*. Söderberg, Werner (red.). Stockholm: Aktiebolaget Familjebokens förlag, 1932.

Johannisson, Karin. *Magnetisörernas tid – Den animala magnetismen i Sverige. = Mesmerism in Sweden*. Serie: *Lychnos-bibliotek*, nr: 25. Stockholm: Almqvist & Wiksell i distribution, 1974.

Karitz, Anders. *Tankelinjer hos Thorild, ungdomsårens filosof*. Ur serien: Lunds universitets årsskrift- N. F. AFD. 1. Bd 9. Nr 5. Lund: C.W. K. Gleerups; Leipzig: Otto Harrassowitz., 1913.

Kuhn, Thomas S. *De vetenskapliga revolutionernas struktur*. Andra utökade utgåvan. Tredje tryckningen. Stockholm: Thales, 2009.

Kulling, Jakob. *Atterboms “Svenska siare och skalder”, en undersökning i hans litteraturhistoriska forskning*. Akademisk avhandling. Stockholm: P. A. Norstedts & Söner, 1931.

Lamm, Martin. *Upplysningstidens romantik. Den mystiskt sentimentala strömningen i svensk litteratur*. Del I & II. Stockholm: Hugo Gebers förlag, 1918–20.

Landquist, John. *Erik Gustaf Geijers brev till hans hustru 1808–1846*. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag, 1923.

Landquist, John. *Erik Gustav Geijer – Hans levnad och verk*. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag, 1924.

Lekeby, Kjell. *Gustaviansk mystik Alkemister, kabbalister, magiker, andeskådare astrologer och skattgrävare i den esoteriska kretsen kring G. A. Reuterholm, hertig Carl och hertiginnan Charlotta 1776–1803*. Sala/Södermalm: 2010.

Ljunggren, Torsten. *Lorenzo Hammarsköld som kritiker*. Akademisk avhandling. Lund: CWK Gleerups, 1952.

Lönnroth, Lars & Sven Delblanc (red.). *Den svenska litteraturen. Upplysning och romantik 1718 – 1830*. Stockholm: Bonnier Alba, 1988:1993.

Engdahl, Horace. ”Känslans och takens revoltörer”; ”Den romantiska texten”.

Lönnroth, Lars. ”Brages harpa – Geijer och den götiska renässansen”

Nilsson, Albert. *Thomas Thorild. En studie över hans livsåskådning*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1915.

Odhner, Carl Theophilus. *Annals of the new church : With a chronological account of the life of Emanuel Swedenborg. Vol. 1. 1688 – 1850*. Bryn Athyn, PA.: Academy of The New Church, 1904. Se: <https://archive.org/details/annalsnewchurch00odhngoog/page/n4/mode/2up>

Schück, Henrik (red.), *Svenska memoarer och bref VII. Ur Geijers brefväxling. Familjebref af Erik Gustaf Geijer*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1903. Se: <https://litteraturbanken.se/författare/GeijerEG/titlar/SvenskaMemoarer7/sida/III/faksimil>

Schück, Henrik. *Geijers ungdomsbrev – Familjebrev av Erik Gustaf Geijer*. Andra, tillökade upplagan. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1920.

Schück, Henrik. *Sveriges litteratur intill 1900*. Första delen. Stockholm: Hugo Gebers förlag, 1935.

Schück, Henrik & Warburg, Karl. *Illustrerad svensk litteraturhistoria*. Andra och omarbetade och utvidgade upplagan. Stockholm: Hugo Gebers förlag, 1911–1913.

Del: II *Sveriges litteratur under frihetstiden och gustavianska tidevarvet*.

Del: III *Sveriges litteratur under Nyhumanismen och nyromantikens tid*.

Strömbom, S. "Omkring ett dampporträtt af Breda" ur: *Personhistorisk tidskrift – sjuttonde årgången, 1915*. Stenbock, Carl Magnus (red.). Stockholm: Personhistoriska samfundet: 1916.

Skinner, Quentin. *Visions of Politics, volume I. – Regarding Method*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002:2005.

Wahlström, Lydia. *Erik Gustaf Geijer – En lefnadsteckning*. Stockholm: P.A. Norstedt & söners förlag, 1907.

Wahlström, Lydia. *Svenskar från förra seklet – Biografiska studier*. Del I & II. Stockholm: P.A. Norstedt och söners förlag, 1915–16.

Warburg, Karl. "Till Thorilds Biografi. I, Thorilds resa till England. – Thorild och Gustaf II. – Thorild och Reuterholm" Ur: *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*. Utgiven av Letterstedtska föreningen. Stockholm: 1896. Se: Det norska Nasjonalbiblioteket och dess hemsida. Se:

<https://www.nb.no/items/8a977c13b2ed544e6c122042527d3b88?page=257&searchText=Warburg>

Weibull, Lauritz (red.). *Thomas Thorilds Bref*. Del II. Uppsala: Svenska Litteratursällskapet, 1900.

Wickman, Mats. *En kunglig tragedi – en biografi om Gustav IV Adolf*. Köpenhamn: Fischer & Co, 2009:2016.

Åmark, Klas (red.). *Teori- och metodproblemet i modern svensk historieforskning*. Publica. Stockholm: LiberFörlag, 1981. - Birgitta Odén, "Det moderna historiskt-kritiska genombrottet i svensk historisk forskning". (Tidigare tryckt i Scandia 1975:1).

5. Kronologi

Gustaf III (1746–1792)

Thomas Th o r i l d (1756–1808)

Benjamin H ö i j e r (1767–1812)

Jöran Ulrik S i l f v e r h j e l m (–1819)

Esaias T e g n é r (1782–1846)

Erik Gustaf G e i j e r (1783–1847)

Jakob A d l e r b e t h (1785–1844)

Lorenzo H a m m a r s k ö l d (1785–1827)

Per David Amadeus A t t e r b o m (1790–1855)